

Haruldane leid Peipsist

Paljude looduses kõndijate lemmikpaik on jalakäijatele ligipääsetavad mere või järve kallasrajad, mida Eestimaal õnneks esialgu veel leidub. Ühel sellisel üsna tavalisel rannaäärsel jalutuskäigul jäi silma midagi väga ebatavalist.

Andri Baburin

Nautisime parasjagu Peipsi põhjarannikul Rannapungerja jõe suudme juures karget sügishommikut, kui ootamatult katkestasid vaikuse selja tagant kostvad ähkvad häälsused. Järgmisel hetkel selgusid ka häälitsejad: mõne meetri kaugusel meie liikumatutest kujust tuhises roostikust välja suur metsseakari. Kokku loendasime ligikaudu 15 eri mõõtu looma. Inimestele mingit tähelepanu pööramata suundusid lähedal oleva jõe poole ja hüppasid suurte emiste juhatusel kõhklematult otse jahedasse vette. Veetakistuse ületamine ei võtnud osavatel ujujatel palju aega ning mõne minuti pärast kadusid sead niisama kiiresti silmist, nagu olid väljagi ilmunud.

Üllatusest toibunud, otsustasime parema plaani puudusel sigade jalajälgi mööda edasi sammuda. Uurides pehmesse liivaribasse jäetud sõrajälgi vettehüppekoha läheduses, peatus pilk millelgi kummalisel. Kaldalähedases madalas vees lebas peenike tume terava otsaga ese, mille jämedamas otsas uhkeldas nagu pul-

Lascaux' koopasse maalitud lindmees linnusauaga: mis pildil toimub, on siiani saladus

Foto: Peter80 / Wikimedia Commons

Kaldalähedases madalas vees lebas peenike tume terava otsaga ese, mille jämedamas otsas uhkeldas nagu pulgakomm voolujooneline veelinnukujutis.

gakomm voolujooneline veelinnukujutis. Pistnud erutusest väriseva käe jääkülma vette, õngitsesin leiu välja, et seda lähemalt silmitseda.

Kui esmapilgul võis kahtlustada lihtsalt kummalist vee voolitud puuoksa, siis nüüd kahtlus hajus. Minu jahedusest valkjasroosakaks tõmbunud peopesal lebas umbes seitsme sentimeetri pikkune lihvitud

luust nõel või naaskel, mis on ilmselt kuulunud esiajaloolistele inimestele. Esemel tõmbis otsas võis selgelt eristada pöidlaotsa suurust püstises asendis veelinnu keret lühikeste sabasulgedega. Linnu peenike kaelaosa oli kahjuks murdunud, mistõttu pea oli kaotsi läinud. Luu pinna oli järvevesi mustjaks parkinud.

Ringi silmitsedes leidsime samast mõne meetri kauguselt veelgi põnevat: mitu tikutoosisuurust paksu tumedat potikildu. Iseloomulik kammikujuline muster nende pinnal ning savi sisse segatud suur kogus jämedateralist mineraalset lisan-

dit viitas tüüpilisele kammkeraamika ajastu anumale. Seda tüüpi nõusid valmistati meil kiviaja lõpus neoliitikumis.

Kuigi juhuleide dateerida on tihti keerukas, võisid

nii potikillud kui ka nõel kuuluda samasse ajastusse. Oli ju kõikvõimalike maagiliste kaunistuste kandmine kiviajal küllaltki levinud. Neid tarvitati ka usutoimingutel ja on aeg-ajalt leitud tolaeagsete hauapanuste hulgast.

Kepi või pulga otsas oleva linnu motiivi on kujutatud juba Prantsusmaal Vézère'i jõe orus asuva

Suurem osa Peipsi loode- ja põhjaranniku jõesuudmeid on muudetud räämas sadamakanaliteks, ent Rannapungerja jõe suudmel on säilinud looduslik ilme

Lascaux' koopa paleoliitilistel seinamaalingutel. Nende jooniste vanuseks on aga dateeritud 17 000 aastat. Ühes koopasüvendis on musta pigmendiga kiviseinale kritseldatud stseen, kus haavadesse sureva piisoni vastas on tahapoole kaldu langedud inimkuju, kelle pea meenutab linnupead. Oletatava lindmehe kõrval lebabki linnukujulise peaga sau. Võimalik, et mees oli langenud piisoni rünnaku ohvriks ja samuti suremas. Muistne kunstnik võis surma mõista kui hinge lahkumist kehast. Lendu tõusnud hinge sümboliseeriski siis linnu kujutis. Stseeni on tõlgendatud ka kui šamaani langemist transiseisundisse, et suhelda hingemaailmaga.

Vanimaks teadaolevaks linnukujuliseks luuesemeks võib pidada mammutikihvast nikerdatud 4,7 cm pikust amuletti, mis meenutab parti või hane. Maagiline ese leiti 2002. aastal Saksamaal Švaabi Juura mäestikust asuvast Hohle Felsi koopast. Amuleti vanuseks pakutakse koguni 33 000 aastat. Kuna veelinnud toimivad veekogu põhjas, ent võivad tõusta ka üles taevaletusesse, peeti neid muistsetes uskumustes tihti hingelindudeks, kes ühendavad meie maist maailma vee alla jääva allilma ja taevasse kuuluva ülailmaga. Pealegi kadusid nad sügisel saladuslikult kuhugi ära, et kevadel niisama saladuslikult jälle välja ilmuda. Mõni ime siis, et nad sageli šamaani abilistena kirja läksid, sest tolle tuli samuti teispoosuses usinalt asju ajada.

Inim- ja loomakujulisi esemeid kivi-ajast on Eestis ennegi leitud, kuid enamik neist on ripatsid, mida on kantud

Tänu madalale veeseisule paljastas tavaline Peipsi kaldariba põnevaid leide

Kahjuks on luust veelinnu kaelaosa murdunud

Luunõela lähedusest leitud kammkeraamika kild

kaelas või riiete küljes. Selliseid luuskulptuure, mida ripatsitena ei kantud, on avastatud vähe. Riigiküla III ja Villa asulaist on leitud põdrasarvest ja luust valmistatud põdrapeafiguuride katkeid. Tamulast ja Kudruküläst on välja kaevatud nuge ja lusikaid meenu-

tavaid luuesemeid, mille üht otsa kaudu nikerdatud linnukuju. Selliste esemete haruldus teeb Rannapungerja leiu eriti väärtuslikuks. ■

Andri Baburin (1965) on amatöörarheoloog, erialalt veterinaar.